

Bilaga 13

Jämställdhet, etnicitet och ”andra män” - ett intersektionellt perspektiv på förändringar av maskulinitet efter migration

Mehrdad Darvishpour

Mehrdad Darvishpour är fil.dr. i sociologi från Stockholms universitet och senior lektor i socialt arbete vid Mälardalens Högskola. Han har genomfört ett antal studier på temat kön, etnicitet och familj.

Innehåll

1. Inledning.....	3
2. Konstruktion av ”invandarmän” som andra män.....	5
3. Manlighet, migration och etnicitet utifrån ett intersektionellt perspektiv	9
4. Paradoxala förändringar av maskuliniteter efter migrationen.....	12
5. Upplevelse av diskriminering och omvandling till ”den andre”	14
6. Omvänd klassresa efter migration kan förstärka patriarkal maskulinitet	16
7. Maktförskjutning i genusrelationer: ett hot mot patriarkal maskulinitet	17
8. Maktförskjutning i relationer mellan föräldrar och barn försvagar det patriarkala faderskapet.....	19
9. Tre former av familjemönster och maskuliniteter efter migration.....	20
10. Männens bemötande av kris i maskulinitet efter invandring	23
11. Etnicitet, ungdomar och förändring av maskulinitet	24
12. Slutord.....	27
Källförteckning litteratur	28

1. Inledning

Förändringar av genusrelationer och strävan efter jämställdhet i dagens Sverige har aktualiserat diskussionen om bilden av maskulinitet inom familjen och i samhället. Kvinnors positioner har i många avseende förändrats i dagens samhälle. Frågan är om männens positioner också i lika utsträckning har förändrats. Frågan är speciellt angelägen beträffande män som emigrerat från länder med hårdare patriarkala strukturer. Denna grupp kan i många fall uppleva drastiska förändringar av genusrelationer och manliga identiteter efter invandringen. Frågor om etnicitet, maskulinitet och jämställdhet är komplexa. Män med invandrarbakgrund är olika. Det finns allt från feminister till förespråkare för traditionella patriarkala värderingar. Man kan lyfta fram en rad likheter mellan män med utländsk och svensk bakgrund, där socioekonomisk status, utbildning eller andra faktorer är viktigare än etniska härkomst. Samtidigt så präglas invandrade mäns situation och position när det gäller genusrelationer av en rad specifika faktorer som hänger samman med erfarenheter av migration. Exempelvis kan makt- eller statusförlust för många män som hänger samman med migration ha positiva men också många negativa effekter på jämställdhet. Ett tydligt exempel som påverkar män med utländsk bakgrund position som män negativ är deras upplevelser av en särskild form av diskriminering.

Forskningen kring förändringar av maskulinitet och dess samband med nya genusrelationer och jämställdhet är relativt omfattande i Sverige (se t.ex. Ekenstam, 2007; Gottzén & Jonsson, 2012; Hagström, 1999; Hearn 2000; Hearn & Pringle, 2006; Holmgren, 2011; Jalmert, 1984, 1992; Johansson, 2000; Johansson & Klinth 2007; Johansson & Kuosmanen, 2003; Johansson & Lunneblad, 2012; Järvklo, 2011; SOU 2005:66; Wetterberg, 2002). Denna forskning tyder på att det finns många barriärer som motverkar jämställdhetsutvecklingen hos män i Sverige, men man betonar också uppkomsten av - och normbildningen kring - ”den nye mannen” och en förändring av maskuliniteter. Dock, denna forskning saknar i många fall ett inkluderande perspektiv på invandrade män och att det tenderar att ha en ”etnonormativ” utgångspunkt. Medan en diskussion om ”de andra männen” inom genusforskning skapar möjligheter till mer pluralistiskt sätt att diskutera om förändringar av manligheter (Johansson & Lunneblad, 2012).

Forskning kring förändring av maskulinitet bland män med utländsk härkomst har vuxit på senare tid, även om det fortfarande är ett begränsat fält (se t.ex. Catommeris, 1998; Darvishpour 2002, 2004, 2010; Farahani, 2012, 2013; Gerholm, 2002; Gottzén & Jonsson, 2012; Hammarén, 2008; Hansson, 2010; Johansson & Lunneblad, 2012; Khosravi, 2009; Månsson, 1984). Problemet är att forskningen om jämställdhet har tenderat att bortse ifrån den etniska differentieringen samtidigt som den traditionella forskningen kring etniska minoriteter sällan har fokuserat på genusaspekter, även om detta förändrats inte minst i internationell forskning kring migration och genus (se t.ex. Donaldsson et al, 2009; Heran et al, 2013).

I denna rapport kommer jag att utifrån mina och andra studier att beskriva förändringar av maskulinitet bland män i Sverige med utländsk härkomst. En del av de aktuella studierna som redovisas nedan utgår från ett teoretiskt resonemang och andra bygger på empiriska undersökningar om maskulinitet och migration i Sverige. Jag kommer även att problematisera konstruktionen av "invandrarmän" och "invandrarfamiljer" som ett enhetligt begrepp och beskriva hur klass, kön, ålder, sexuell läggning och etniska aspekter såsom upplevelse av invandring, vistelsetiden och diskriminering kan påverka männens maktposition, maskulinitetsmönster och attityder efter invandringen till Sverige. Sverige.

När det gäller empiriska undersökningar om migrationen, maskulinitet och sexuell läggning i Sverige bör man dock konstatera att denna forskning är mycket begränsad (se t.ex. Haansbaek, 2002). Haansbaek menar att gruppen drabbas av minst en dubbelmarginalisering som bottnar i såväl deras sexuella läggning som deras etniska minoritetsstatus. Han menar vidare att många som tillhör HBT-gruppen tenderar att dölja sin sexuella läggning för att skydda sig mot kränkning och andra negativa attityder. De berättar mest för sina närmaste vänner. Eftersom empirisk forskning kring homosexualitet, invandring och maskulinitet i Sverige är mycket begränsad kommer det inte att behandlas i denna studie.

2. Konstruktion av "invandrarmän" som andra män

Vissa skulle hävda att det i svensk jämställdhetsdiskurs finns en stereotyp bild av svenska män som jämställda och invandrade män som patriarkala. Med andra ord kritiserar fler genusforskare (t.ex. Eriksson, 2003; Gottzén & Jonsson, 2012; Pringle, 2012) att bilden av "Sverige som en jämställt och barnvänligt samhälle", inte enbart bidragit till att osynliggöra mäns våld mot kvinnor och barn, utan även utifrån detta perspektiv konstrueras bilden av "de andra männen". Eftersom "vanliga" svenska män associeras som jämställda, blir de våldsamma männen den "vanliga" svenska mannens andre, d.v.s. den "problematiskt maskulina" (Gottzén, 2012). Detta kan bl.a. förklara varför det hedersvåld som riktas mot etniska minoriteter uppmärksammas allt mer utifrån ett kultur-betingat perspektiv.

Under de senaste decennierna har dock flera forskare "vågat göra skillnaden" och beskriver hur invandrade mäns och kvinnors syn på jämställdhet, heder, sexualitet och patriarkalitet skiljer sig från svenskars (se t.ex. Al- Baldawi, 1998; Schlyter, 2004; Schlytter m.fl. 2009; Sjögren, 2006; Wikan, 2004). Många forskare har samtidigt uppmärksammat hur debatten om hedersmord, patriarkaliska familjer och utsatta flickors situation har bäddat för en diskurs som placerar etniska minoriteter utanför den svenska jämställdhetens gränser. Svenskheten associeras med ett land och med en kultur med jämställda principer och en unik frizon från könsförtrycket (de los Reyes m.fl., 2002; Wikström 2012). Med andra ord skapar svensk jämställdhetsdiskurs möjligheter för en debatt som legitimerar kritik av invandrade grupper genom att betona att de inte är jämställda. Därmed bidrar en sådan diskurs till att dela upp invånare i Sverige efter de som tillhör den svenska jämställda samhörigheten och de som inte gör det, det vill säga invandrarna. Utgångspunkten för den dominerande diskursen är att invandrade familjer framställs som patriarkala och problematiska och svenskhet ses som den enda möjliga förebild för jämställdhetsfrågor (de Los Reyes m.fl. 2002; Darvishpour m.fl. 2010; Wikström, 2011, 2012).

Vissa forskare (Hobson & Helgeren, 2008) betonar att en sådan syn i debatten kring hedersmord har ökat möjligheten för främlingsfientlighet i nordiska länder. Man utgår ofta från att familjer med hederskultur är essentiellt annorlunda än svenska familjer.

Flera forskare har problematiserat bilden av ”invandarmän” som ett enhetligt begrepp vilka ofta framställs som ”potentiellt förtryckande” (se t.ex. Khosravi, 2009; Darvishpour, 1999; 2010; Gottzen & Jonsson, 2012; Wikström 2012 a; Farahani, 2012). Man menar att kategorin ”invandrarkultur” likaså ”invandrarman” i allmänhet inte existerar. Att försöka betrakta världen som bestående endast av två kulturer - den svenska och icke svenska – är långtifrån verkligheten. Denna bild baseras på ett etnocentristiskt perspektiv som skulle vilja blåsa liv i ett ”vi”- och ”de”-tänkande där svenska män framställs som jämställda och ”invandrade män” som patriarkala. Mulinari (2009) går ett steg längre och menar att i stället för invandrare bör man använda begreppet rasifierade grupper för att understryka att det inte är migrationen i sig som skapar dessa grupper utan migrationsprocesser reglerade genom ”ras” som kategori. Därför utsätts inte europeiska invandrade män och kvinnor som är ”vita” jämfört med dem som ser ”annorlunda” ut och kommer utanför västvärlden menar Mulinari (2009).

Denna bild framställs ofta i media där ”invandrare” och framförallt ”invandarmän” från Mellanöstern och Afrika framställs som kollektiva, traditionella och förtryckande, vilket kontrasteras mot svenskheten som framställs som individuell, modern och jämställd. Exempelvis får våld av svenska män ofta en individuell förklaring medan invandarmännens våld ofta kollektiviseras med hänvisning till religiösa och kulturella särdrag (Brune, 2001, 2004; Gottzen & Jonsson, 2012). Brune (2004) menar att media förknippar unga män med invandrarbakgrund med i princip främst frågor som rör kriminalitet, gängsbildning och arbetslöshet, sexuellt amoraliskt beteende och machostil.

På så sätt indelas ”invandrare” i två kategorier och schabloner där den ena är offer (hjälplösa flyktingar, utsatta förtryckta invandrarkvinnor och -flickor). Den andra är problemet (främlingen, kriminell invandrare, den kvinnoförtryckande och sexistiska ”invandrarman”) (Dahlstedt, 2001). Grip (2002) uppmärksammar att denna typ av uppdelning öppnar för en berättigad och ”politisk korrekt” anledning att uttrycka fördomar mot ”invandarmännens kultur” som förtrycker sina kvinnor samtidigt som den förstärker den positiva bilden av vår västerländska identitet genom att betona att de inte är jämställda som vi (Grip 2002, Brune, 2004). Dessa stereotyper medför ibland en bild av ”invandrarkvinnor” som ”perfekt offer” som måste frigöras med hjälp av majoritetssamhället samtidigt som ”invandarmännen” som patriarkal maskulinitet bör fostras om. Man

kan dock inte bortse ifrån att det även förekommer liknande stereotyper av män och kvinnor vid analys av våldet inom svenska familjer. Men dessa stereotyper är vanligare framförallt om män och kvinnor som kommer från islamiska länder. I sådana fall framhävs och förklaras våldet och tvång med deras patriarkala kvinnosyn som styrs av deras kulturella och religiösa handlingar.

Min intervjuundersökning om iranska familjer i Sverige (Darvishpour, 2004) visar att bilden av dessa män som ”perfekta gärningsmän” som är våldsamma, patriarkala och kvinnoförtryckande och kvinnor som ”perfekta offer” som är passiva offer för sin kultur och sin omgivning försvårar förståelsen av kvinnornas maktresurser och möjligheter och männens anpassningsförmåga till utveckling av jämställdhet.

I väst har attityden till muslimer blivit mer negativ, särskilt under de senaste decennierna och framförallt efter 11 september-attackerna 2001 (Carbin, 2010). Den ”muslimska mannen” uppfattas oftast som patriarkal och ”muslimska kvinnan” har beskrivits som undergiven, förtryckt och på efterkälken. I det västerländska perspektivet har majoritetssamhället till uppgift att ”befria” de förtryckta muslimska kvinnorna. För det första är denna syn etnocentrisk och förenklad. Chandra Mohanty (1988:8) påpekar att den universella bilden av ”tredje världens kvinna” och framför allt av ”muslimsk kvinna” har konstruerats genom att man ensidigt betonar könsskillnaderna och könssegregationen i tredje världen, och jämfört dem med väst där kvinnan förmodas vara sekulär, frigjord och ha kontroll över sitt eget liv. Det är viktigt att betona att även många svenska och andra västerländska kvinnor fortfarande är förtryckta på olika sätt och många svenska män är patriarkala och att det fortfarande finns en genusordning som reglerar könsrelationer. Alla kvinnor som kommer från ”tredje världen” eller från islamiska länder är dessutom inte passiva och okunniga. Likväl som alla män som kommer från dessa länder inte nödvändigtvis har ”kvinnoförtryckande” attityder och beteende. Detta synsätt leder till en schablonartad bild av ”invandarmän” och framförallt ”muslimska män” som enbart förtryckande.

För det andra innebär detta synsätt att man glömmer bort att män och kvinnor som kommer från andra länder inte utgör en homogen grupp. Deras synsätt på könsrelationer hör samman med deras klasstillhörighet, ålder, sexuell läggning, kulturell bakgrund, utbildning och ställning i samhället. En del män och kvinnor som har invandrat till Sverige - liksom inom en del svenska familjer –

har bättre förutsättningar för en jämställd relation än i andra. Detta kan vara en av de viktigaste anledningarna till att vissa invandrarfamiljer kan klara familjekriser och konflikter på ett konstruktivt sätt och leva lyckliga och relativt jämställda (Darvishpour, 2004). För det tredje leder denna stereotyp om invandrarkvinnor som förtryckta, passiva, okunniga och isolerade och männen som enbart förtryckande, våldsamma och problematiska till att man oftast fokuserar på deras ”problem” och sällan på deras möjligheter och handlingsförmåga för konstruktiv utveckling.

Brune (2004, 2006) betonar att när man förknippar våldshandlingen med kultur eller religion innebär det även att muslimska män som inte begår våldshandlingar mot kvinnor ändå bli potentiella kvinnomisshandlare, eftersom egenskapen ses som kulturellt eller religiöst bundet. Hon menar vidare att emellertid framställs svenska män som misshandlar kvinnor oftast som individer med olika individuella problem och aldrig kopplas till hans ”svensk kultur” eller liknande.

Man bör dock konstatera att en del inom svensk forskning betonar könsmaktordningen som avgörande orsaker till våldet mot kvinnor (t.ex. Lundgren m.fl. 2001).

George L. Mosse (1998) visar i sin studie hur stereotyper av mannen förändrats med tiden. Han hävdar att de negativa stereotyperna haft en viktig betydelse för att definiera det dominerande mansidealet i västvärlden. Han pekar på hur juden under 1930-talet var motbilden till andra europeiska män. I dagens Sverige verkar ”invandarmannen” och framförallt ”muslimska män” utgöra denna motpol till den svenska mannen. När man talar om invandarmän eller muslimsk män är det större sannolikhet att det är ”de andra” som ”bärare av traditionstyngda patriarkala strukturer” som man siktar på (Bredström, 2005). Med andra ord är ”invandarmannen” detsamma som sin stereotyp medan bilden av den svenska mannen visar upp betydligt mer variation (Magnusson, 2007).

Att det är ”de andra” och inte ”vi” som kulturaliseras synliggör att normalitet kopplas till svenskheten. Svenskheten är alltså inte en kultur (Hammaren, 2008). Frågan är hur stereotyper, stämpel, fördomar och konstruktioner av ”invandarmän” kan påverka attityden bland människor med utländsk härkomst till maskulinitet och hur män som emigrerat till Sverige kan bemöta dessa utmaningar.

3. Manlighet, migration och etnicitet utifrån ett intersektionellt perspektiv

Invandringen kan innebära omställningar som kan påverka mäns upplevelser och attityder kring könsroller. En del forskning har gjorts kring utrikesfödda mäns förutsättningar och upplevelse av integration, deras delaktighet i arbetslivet, förändring av genusrelationer samt deras familjerelationer och attityder till sexualitet. Allt fler forskare har börjat ifrågasätta ett endimensionellt och kulturbetingat perspektiv (Bredström, 2002, 2005; Catommeris, 1997; Darvishpour, 2002, 2004, 2006; Farahani, 2012, 2013; Gottzen & Jonsson, 2012; Hammarén, 2008; Johansson & Lunneblad, 2012; Khosravi, 2009; Kuosmanen, 2001; Mulinari, 2009; Reimers, 2005; Wikström, 2011, 2012). Forskarna menar att det postkoloniala perspektivet kan ge en bättre utgångspunkt för att studera förändring av maskuliniteten efter invandringen utan att "andrafiera" männen med utländsk härkomst eller/och överbetona deras kulturella skillnader. Andra studier har dock fokuserat mest på familjekonflikter, invandarmännens våld mot kvinnor, hedersförtryck och andra problem som finns hos invandrade familjer (se t.ex. Al-Baldawi, 1998; Schlyter, 2004; Schlyter, 2009; Sjögren, 2006; Wikan, 2004). Den sistnämnda forskaren insisterar på att ett kulturbetingat perspektiv kan förklara inte minst "invandarmäns" avvikande attityder från svenska ideal för jämställdhet. Dessa forskare menare att den stora invandringen till Sverige under de senaste decennierna har fört med sig annorlunda synsätt och värderingar, vilket skapade problem i mötet mellan olika kulturer och traditioner inte minst när det gäller frågor rörande kvinnoyn, barns villkor, familjelivet och individens rättigheter. Ett kulturbetingat perspektiv vid studie av männen med utländsk härkomst riskerar dock att öka andrafiering av "invandarmän". I dessa sammanhang presenteras ofta, en ensidig och problematisk bild där *invandrarskap* och *svenskhets* står som två motpoler.

Som nämnts har många andra forskare ifrågasatt dessa kulturbetingade perspektiv som stigmatiserar den negativa bilden av män med utländsk härkomst som "avvikande män". Det kulturbetingade perspektivet med sina förenklade bilder, stereotyper, kategoriseringar och betoning på kulturella särdrag förstärker ett "vi och dom-tänkande" (Darvishpour, 2011).

Andra forskare (t.ex. Andersson & Lundberg, 2000; Elden, 2003) har även hävdad att männens attityd och handlingar inom

familjer som har emigrerat till Sverige bör ses som en del av det universella patriarkala kvinnoförtrycket eller/och bör studeras utifrån bakomliggande socioekonomiska faktorer och klasspositionen. Problemet är att även ett renodlat universalistiskt perspektiv som enbart studerar universella aspekter som berör maskulinitet och kön och klass riskerar att bortse från partikulära omständigheter som många män med utländsk härkomst kan uppleva. Ett tydligt exempel är statusförlusten och maktförskjutningen som många män upplever efter invandringen tack vare diskriminering, marginalisering och förändring av maktrelationer i köns- och generationsrelationer, vilka kan påverka deras attityder till maskulinitet drastiskt.

Därför anses att attityder till maskulinitet hos män som emigrerat bör studeras i ett intersektionellt perspektiv. Det vill säga ett synsätt som tar hänsyn inte bara till kulturella särdrag eller könsmaktordningen utan också andra viktiga faktorer såsom klass, ålder, sexuell läggning, diskriminering samt de maktförskjutningar som ofta sker i par -och generationsrelationer efter migrationen.

Poängen med ett intersektionellt perspektiv är att det med sin antirasistiska, feministiska och postkoloniala utgångspunkt problematiserar bilden av män med annan etnisk tillhörighet och framförallt "invandrade män" som avvikande män samtidigt som problem med exempelvis drastisk förändring av maktrelationer i familjer eller statusförlust går att belysas. Det postkoloniala perspektivet skapar en möjlighet för att kritiskt analysera specifika typer av erfarenheter av migration, etnicitet, "ras" etc. Perspektivet kritiserar konstruktionen av europeiskt och "vithet" som skapats genom exkluderandet av andra människors erfarenhet och bidrag till utveckling, framförallt människor som kommer från Asien och Afrika (Mulinari, 2009, Wikström, 2009).

Ett tydligt exempel är diskussionen kring hedersproblematiken (Carbin, 2010, 2010 a; Darvishpour m.fl., 2010, Darvishpour 2011; Wikström, 2012 a). I fallet Fadime Shahindal beskrivs hon och fadern i termer av att hon valde att leva "svenskt" medan familjen valde att leva "kurdiskt". Reimers (2005) betonar att beskrivning av Fadimes fall och hennes föräldrar motsvarar den stereotypa bilden av en icke svensk kultur där mannen är kvinnoförtryckande och kvinnan underordnad och förtryckt medan svenskheten står för normalitet och jämställdhet. Utredningen (SOU, 2005:56) visar också att även i andra sammanhang svenskhet sammankopplas med normalitet samtidigt som invandrare konstrueras som annorlunda

och problematiska utifrån betoning på kulturella särdrag. Exempelvis framför familjerättssekreterare olika förklaringar till mäns våld mot kvinnor beroende på om förövaren har utländsk härkomst eller inte. Våld av män med utländsk härkomst förklaras utifrån ”deras kultur” medan svenska mäns våld uppfattas som uttryck för psykiska störningar, missbruk eller dålig uppfostran (SOU, 2005:56).

Det innebär inte att man ska förneka att olika former av hedersrelaterat våld som förekommer. Men ett kulturbetingat perspektiv tolkar hedersvåld som ett avvikande beteende som har sina rötter endast i en annan kultur, vilket krockar med svenska normer och värderingar. En kulturell anpassning är det bästa sättet att öka jämställdheten inom invandrade familjer enligt detta synsätt (se t.ex. Schlytter, 2002; Wikan, 2004; Sjögren, 2006). I det perspektivet reduceras ”de” till problem och ”vi” uppfattas som enda lösningen.

Frågan är dock om man inte ska utgå ifrån ett intersektionellt perspektiv som strävar efter att med en kontextuell och ett mångfaldigt synsätt nyansera bilden av hedersförtryck. I det perspektivet är man inte enbart kritisk till de kulturbetingade tankesätten som studerar hedersvåldet i Sverige som partikulära fenomenen. Det intersektionella perspektivet är samtidigt kritisk till ett universellt könsmaktsperspektiv som somliga förespråkar (t.ex. Elden, 2003). Man menar att det kan reducera hedersförtrycket enbart till en del av det universella våldet mot kvinnor och därmed bortser analysen från de hårda och speciella omständigheter som bland annat många kvinnor med annan etnisk bakgrund drabbas av (Carbin, 2010 a; Darvishpour m.fl. 2010). Dessa förhållanden samt etnisk diskriminering och exkludering kan motverka utveckling av jämställdrelationer inom familjen och kan till och med förstärka patriarkala värderingar (Darvishpour, 1999, 2006). Att hedersproblematiken bör ses i ett intersektionellt perspektiv innebär att istället för att fokusera på kulturella särdrag bör man främst fokusera på olika maktordningar såsom kön, klass, ålder, etniska relationer (integration och diskriminering) samt de maktförskjutningar som man ofta ser inom familjer utifrån kön och generationsperspektiv efter invandringen. En annan poäng med intersektionellt perspektiv är att det ifrågasätter andrafiering av människor med utländsk härkomst.

Nina Lykkes (2009) betoning av intersektionalitetsperspektivet möjliggör analyser av de maktförhållanden som ligger bakom kategor-

iseringar och som ibland döljs av konstruktionen av skilda attityder och identitetsskapande. Perspektivet avslöjar hur kategoriseringar – inte minst utifrån etniskt perspektiv- reproducerar dominerande diskurser på flera olika nivåer. När det gäller maskulinitet ska man inte se den som en fast och determinerande kategori utan att man bör studera hur olika slag av maktordningar och kategorier konstrueras varandra i en ständig differentieringsprocess. Då har man möjlighet att studera hur maskulinitet och andra kategorier definieras, omförhandlas och skapas på ett individuellt plan (Wikström, 2012).

Intersektionella analyser innebär inte att alla maktrelationer alltid har lika stor betydelse för analysen av förändring av genusrelationer och maskuliniteter efter migration. Det handlar om att välja ut relevanta kategorier och motivera dessa i förhållande till kontexten. Genom att studera samverkan mellan olika former och kategorier av diskriminering, marginalisering och ojämlikt baserade maktrelationer ger intersektionalitet ett mer nyanserat och mångfacetterat perspektiv för att studera förändringar av könsroller, maskulinitet och jämställdhet som relateras till etnicitet och invandring (de los Reyes, Mulinari, 2005). Inom ramen för det perspektivet kan exempelvis även majoritetssamhällets attityder vara en del av problemet som bidrar till de invandrade männens utanförskap, segregation och att de blir ”andre männen”.

Nedan ska migrationens paradoxala påverkan på maskuliniteten beskrivas. Å ena sidan förklaras hur klassklyftor, marginalisering, diskriminering, stigmatisering och konstruktion av ”invandrarmän” som ”avvikande män”, vid sidan av maktförskjutning av köns- och generationsrelationer, kan förstärka patriarkala attityder hos en del män med utländsk härkomst. Å andra sida förklaras hur kvinnors förbättrade möjligheter lägger grund för mer jämställda relationer hos män efter migration (se t.ex. Darvishpour, 2004, 2008).

4. Paradoxala förändringar av maskuliniteter efter migrationen

Empirisk forskning kring hur invandring och utländsk härkomst påverkat männens maktposition och förändring av deras bild av maskulinitet inom familjer och samhället är begränsad (se t.ex. Darvishpour, 1999, 2004; Hammaren, 2008; Kuosmanen, 2001). Migration innebär stora förändringar och många utmaningar, ett brott i levnadsförloppet som för många medför att de mister sitt

sociala sammanhang. Men som tidigare nämnts, männens position och attityder i det nya landet skapas inte endast genom deras socioekonomiska förutsättningar utan även majoritetssamhällets bemötande har stor betydelse. Med andra ord bör man förutom socioekonomisk och kulturell bakgrund, även studera andra viktiga faktorer såsom klassposition, ålder, upplevelse av migration, vistelsetiden, diskriminering samt upplevelse av de intensifierade konflikter och maktförskjutningar som ofta sker i köns- och generationsrelationer inom familjer med utländsk härkomst.

För en del av männen har invandringen inneburit en klassresa uppåt. Exempelvis visar min undersökning om iranska familjer i Sverige (Darvishpour, 2004) att många politiska flyktingar som kom från Iran tillhörde en välutbildad modern och sekulär grupp som hade en större kulturell konflikt med de dominerande värderingarna i hemlandet. Det innebar en strukturell barriär som motverkade deras karriärutveckling och de upplevde en "intern exil" i hemlandet. När dessa människor kommer till Sverige har de bättre förutsättningar för att efter en tids vistelse känna sig mer "hemma" i det moderna samhället och kunde ekonomisk, socialt och kulturellt göra en bättre karriär i det nya landet. En undersökning i USA (Mahdi, 1999) visar dessutom att iranska män och kvinnors attityd till invandringen varierar mycket beroende av framförallt deras klassbakgrund och upplevelse av invandringen. De som tillhörde övre medelklassen eller överklassen och som förlorade sin position och sina tillgångar efter invandringen hade en negativ attityd till det nya landet. För män och kvinnor från lägre medelklass som kunde förbättra sin position efter invandringen gällde det omvända.

Min forskning visar också att invandring för vissa män har inneburit att förutsättningar för att förstärka jämställda attityder har underlättats (se t.ex. Darvishpour, 2004). Den visar även att mindre grupper av män redan i hemlandet hade relativt positiv syn på jämställdheten. Män och kvinnor från norra Iran har exempelvis friare syn på sexuella attityder och större tolerans mot jämställdhetens principer än människor från de flesta övriga provinser i Iran. En anledning kan vara att kvinnor i norra Iran har en stark position i produktion och arbete samt att religiös övertygelse är relativt svag i norra delen av Iran.

Denna undersökning visar också att män med utländsk härkomst som har hög utbildning och goda socioekonomiska förutsättningar i större utsträckning kunde anpassa sig till jämställda attityder och till

kvinnornas ökade maktresurser, vilket kommer att redovisas mer nedan.

För många män innebär däremot invandringen negativa konsekvenser speciellt i början av invandringen. Några av de negativa konsekvenserna för män som emigrerat till Sverige speciellt från ”tredje världen” kan vara följande; flyktingskap, främlingskap, osäkerhet och otrygghet, utanförskap och segregation, brist på språkkunnighet, kulturella påfrestningar, förlust av tidigare manliga privilegier och social status, upplevelse av diskriminering och att för första gången bli ”den andre” (Ahmadi, 2001; Darvishpour, 2004; Farahani, 2013).

Dessa studier tyder på att statusförlust som många män upplever efter invandringen, har en central betydelse för förståelsen av deras attityder till maskulinitet. För många män, speciellt för dem som kommer från den så kallade tredje världen, har invandringen inneburit minst fyra olika sorter av maktförlust: 1. Maktförlust på grund av upplevelse av diskriminering och att de blev ”den andre”. 2. Maktförlust på grund av invandring och/eller flyktingskapet har inneburit en klassresa neråt. 3. Maktförlust på grund av maktförskjutning i könsrelationer inom familjen. 4. Maktförlust på grund av maktförskjutning i generationsrelationer mellan föräldrar och barnen (Darvishpour, 2004).

5. Upplevelse av diskriminering och omvandling till ”den andre”

Brist på empirisk forskning, som kopplar förändring av genusrelationer med etnicitet, diskriminering och integration, har medfört att kunskap om hur och i vilken grad den etniska diskrimineringen påverkar kvinnors respektive mäns utsatthet efter migrationen är begränsad. Detta trots att relationen mellan kön, etnicitet och jämställdhet har uppmärksammats i vissa studier (t.ex. de los Reyes m.fl., 2002; Molinari, 2009; Gottzen & Johnsson, 2012; Darvishpour, 2004, 2008; Hammaren, 2008). Även andra forskare (t.ex. Gilroy, 1993) har lyft upp den sammankopplingen mellan rasism och etnicitet och kön och sexualitet. Som tidigare nämnts, genom att till exempel skilja svenska män och kvinnor från utländska män och kvinnor kan en konstruerad dikotomisering normaliseras och befästas. Med andra ord diskvalificeras männen med utländsk härkomst från en position som ”jämställd” och

”modern”. Mäns attityd till maskulinitet bottnar dock inte enbart i majoritetssamhällets konstruktion av ”invandarmän”. För många män som emigrerat tillhör dåtiden hemlandet, nutiden hänger mittemellan och framtiden präglas av osäkerhet. Det innebär att för många män är det svårt att ”ta ut sin position” i det nya samhället (Spännar, 2001).

Tre undersökningar om iranska familjer i Sverige (Eyrumlu, 1988; Darvishpour, 1997, 2004; Farahani, 2007) visar att socio-ekonomiska bakgrunder påverkar attityder och upplevelser av genusrelationer. Undersökningar (t.ex. Darvishpour, 2004) tyder dock på att etnisk diskriminering motverkar jämställdhetsutvecklingen inom familjen samt att den förstärker traditionella genusrelationer bland män, men även hos de kvinnor som emigrerat. Exempelvis vägrar en del män med utländsk härkomst – likaväl som svenska män – att vid familjekonflikter söka hjälp hos familjerådgivare. Anledningen är att de känner sig kränkta när de träffar familjerådgivare och anser att de bemöts med fördomar och misstro. Många av de invandrade männen upplever att de vid varje familjekonflikt som hamnar hos myndigheter i praktiken ofta stämplas som skyldiga och myndigheterna bara solidariserar sig med kvinnorna. Denna misstro finns även bland en del svenska män. Men en del iranska män i undersökningen betonade att de drabbas av en dubbel diskriminering. De menar att de som invandrare från mellanöstern har sämre status än svenskar och som män upplever de att har sämre chans än kvinnor vid familjegräl hos myndigheterna. Många av dessa män ville i början att hemlandet skulle bli likt Sverige. Sedan fick de en helt annan uppfattning, nämligen: att de lever i Sverige, men svenskföddas vardag återspelas inte i deras liv (Darvishpour, 2004).

Det ligger säkert något i detta. Att göra stereotyper av invandrar-män från mellanöstern som kvinnoförtryckare ökar fördomarna mot dem. Men männens upplevelser av missnöje kan även grundas i patriarkala föreställningar som står i motsats till kvinnornas rättigheter i Sverige. Med andra ord, diskriminering och fördomar från majoritetssamhället kan underlätta möjligheter för en del män att bortförklara sina patriarkala attityder genom att skylla på fördomar och diskriminerande attityder (Darvishpour, 2004).

Många män med utländsk härkomst upplever att de är starkare utsatta för etnisk diskriminering än kvinnor, vilket kan innebära att de känner sig undervärderade i mötet med den etniska majoriteten och upplever ett utanförskap. Att majoritetssamhället har en mer

negativ syn på invandrade män än kvinnor har bekräftats i flera attitydundersökningar (t.ex. Lange & Westin, 1996; Ring & Morgentau, 2003). En anledning till att många män anser att de upplever etnisk diskriminering starkare än kvinnor kan beror på att dessa män i hemlandet var samhällsnormen medan migrationen innebär att de blir "den andre" för första gången (Ahmadi, 2001; Darvishpour, 2004; Farahani, 2007).

Frågan är om etniska spänningar i visst avseende handlar om spänning och konkurrens mellan olika rådande maskuliniteter. Att förstärka patriarkala och konservativa föreställningar kan därmed bli därmed ett sätt för många män med utländsk härkomst att reagera på diskrimineringen.

6. Omvänd klassresa efter migration kan förstärka patriarkal maskulinitet

Flera studier och statliga utredningar (Darvishpour, 2013; SOU 2005:56; SOU 2006:73) tyder på att många män liksom kvinnor med utländsk härkomst och framför allt utomeuropiska utrikesfödda saknar arbete i Sverige, har låg inkomst och dålig hälsa och bor i segregerade områden. Med andra ord pågår en etnifiering av fattigdom och många invandrade män känner sig maktlösa. I det nya samhället får många av männen plötsligt en lägre status, speciellt om de är flyktingar. Att kvinnor med utländsk härkomst generellt kan vara mer utsatta för mångfaldigt förtryck utesluter inte det faktum att flera män än kvinnor kan uppleva större maktförlust efter invandringen. Därför kan männen känna sig mest missnöjda efter invandringen (Darvishpour, 2004). Min undersökning visar att många män har gjort en klassresa nedåt efter invandringen och att dessa män försökt kompensera sin maktförlust genom att förstärka sin patriarkala maskulinitet inom familjen och därmed befästa sin dominans (Darvishpour, 2004). Andra undersökningar om turkiska familjer i Sverige visar också att uppväxtmiljön och klasspositionen har stor betydelse för den traditionella synen på könroller (Akpın, 1998; Berg, 1994).

En forskning om finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige (Kuosmanens, 2001) tyder på att synen på genusrelationer, uppfostransmiljön och klasstillhörighet påverkar valet av olika strategier för att kompensera maktförlusten efter invandringen och höja statusen i nya landet. Avhandlingen betonar att den största

förlusten för de finska männen vid emigrationen till Sverige var den kraftiga minskningen av deras sociala status. Människor från medelklassen hade en lättare väg till integrationen tack vare högre utbildning. Kuosmanen (2001) betonar att finska män har använt två huvudstrategier för att höja sin förlorade status, nämligen flykt och kamp. Flyktstrategin går ut på att acceptera sin roll som "outsider" genom att förstärka sin position i en mindre gemenskap. Genom denna strategi kan man undvika fördomar och stämpling och diskriminering som man kan uppleva i mötet med majoritetssamhället. Man kan även etablera sig inom eget etniskt nätverk och etnisk marknad. Däremot försämrar flyktstrategin möjligheterna till delaktighet inom det svenska samhället och arbetsmarknaden. Kampstrategin utgår huvudsakligen från att man försöker identifiera sig med majoritetens kultur genom att tona ner sitt etniska ursprung och sin identitet. Avhandlingen visar emellertid att individuella satsningar på utbildning var de mest framgångrika strategierna. Undersökningen visar vidare att många invandrade män från Finland, som tillhör arbetarklassen och upplever sig ha förlorat sin status, uppfattar svenska män som "bögar" och alltför "feminina" och försöker förstärka sin maskulinitet. (Bouroncle, 2012; Kuosmanens, 2001).

Som tidigare nämnts kan männens sämre socioekonomiska förutsättningar motverka utvecklingen av jämställdhet och förstärka patriarkala attityder hos männen. Med andra ord är klassklyftor också ett hinder mot utvecklingen av jämställdhet, vilken många män och kvinnor med utländsk härkomst upplever.

7. Maktförskjutning i genusrelationer: ett hot mot patriarkal maskulinitet

Flera empiriska undersökningar (t.ex. Eyrumul, 1998; Akpin, 1998; Darvishpour, 2004) visar att konflikter inom familjer med utländsk härkomst kan vara mer intensifierade än konflikter i andra familjer. Undersökningarna tyder också på att dessa konflikter i större utsträckning leder till separation, samt vårdnadsvist, familjekonflikt och separationen är högre bland många familjer med utländsk härkomst än etnisk svenska familjer. Utomeuropeiska invandrare separerar i större omfattning än europeiska och skilsmässofrekvensen är hög (Darvishpour, 2004).

De nämnda undersökningarna tyder på att en del av orsakerna till de intensifierade konflikterna kan ligga i de stora förändringar som ofta sker i maktstrukturen inom invandrade familjer. Exempelvis i många iranska familjer tenderar männen att leva i gårdagen, kvinnorna i nuet och barnen i framtiden. Män förlorar därmed i makt både i förhållande till kvinnorna och till ungdomarna, och deras makt blir ifrågasatt – kvinnorna ställer krav på jämställdhet och ungdomar på rätten till egna beslut (Darvishpour, 2004). Detta är en schematisk bild som enbart utgår ifrån köns- och generationsperspektiv. Det finns många iranska män som är betydligt mer moderna än kvinnor med traditionell bakgrund och låg utbildning. Det finns också många ungdomar med utländsk härkomst som lever i ”två världar” eller till och med i ”gårdagen” (Darvishpour, 2006, 2008). Klasstillhörighet, utbildningsnivå, kulturell bakgrund och individuella faktorer har mycket stor betydelse för mäns, kvinnors och barns synsätt och upplevelser av invandring och könsroller.

Det är inte ovanligt att män i familjer med annan etnisk härkomst och en hårdare patriarkal kultur i sitt bagage som känner sig marginaliserade i det nya landet till och med använder våld för att upprätthålla sin dominans och ”lösa” konflikter. Många män tenderar också – jämfört med invandrade kvinnor – att vara mer stränga gällande flickornas sexuella liv (Darvishpour, 2004; 2010). Men det betyder inte att man kan se allt våld och förtryck inom invandrade familjer som ”hedersrelaterat”. Förståelsen kan ibland underlättas om man väljer att se likheter mellan ”svenska familjer” och den så kallade ”invandrade familjen” hellre än skillnader. Frågan är om inte samma mekanismer i vissa avseenden kan förklara familjedynamiken och männens attityder till förändringar av genusroller i såväl invandrade som svenska familjer. Vi kan till exempel fråga oss om inte den höga konfliktnivån inom invandrade familjer kan ses som en naturlig följd av individualisering och kvinnors och barns ökade maktresurser. Trots flera decennier av förändringar av genusrelationer, ökad grad av välfärd, hög utbildning och jämställdhetspolicy är fortfarande gapet stort mellan svenska kvinnors frigörelsetakt och svenska mäns anpassningsförmåga, vilket kan vara en av de viktigaste orsakerna bakom den höga skilsmässofrekvensen i Sverige (Darvishpour, 2004). Dessvärre kan det vara svårare för många män som upplever drastiska maktförskjutningar efter invandringen att anpassa sig till nya genusrelationer. Att kritisera Sverige för ”feministisk”

solidaritet med kvinnor och för utveckling av sexuell frigörelse samt att försöka öka sin kontroll över kvinnors och flickors sexualitet inom familjen och även tendens till "importäktenskap" kan vara reaktioner som en del män kan visa mot förändringen av könsrollerna efter invandringen (Darvishpour, 2004).

8. Maktförskjutning i relationer mellan föräldrar och barn försvagar det patriarkala faderskapet

Generellt pågår en generationskonflikt mellan ungdomar och föräldrar oavsett deras etniska bakgrund. En del generationskonflikter inom familjer är resultat av ungdomars frigörelseprocess från sina föräldrar. Men inom en del familjer med utländsk härkomst kan dessa konflikter vara större. Ungdomar med utländsk härkomst kan ofta vara mer motiverade och ha en bättre vilja till integration (Ålund, 1997; Westin, 2003) medan många invandrarföräldrar är skeptiska till att deras barn "försvenskas", vilket i sin tur kan leda till konflikter inom familjen. Denna konflikt kan vara mer intensiv mellan föräldrar och ungdomar inom många invandrade familjer, där föräldrarna förmedlar mer traditionella och stränga normer än vad samhällets moderna regler och normer gör. Medan den "första invandragenerationen" ofta har svårigheter med anpassningen till nya normer påverkas barnen lättare av nya normer. Inom många familjer med utländsk härkomst försvagas föräldrars position vilket innebär att de får mindre makt över sina barn, medan barnen får en ny roll. Barnen för in det nya samhällets värderingar i hemmet och kan därmed bidra till socialisationen av sina föräldrar. Det nya samhällets normer och lagar som stödjer barnens rättigheter ökar barnens inflytande i förhandlingarna med föräldrarna. Unga invandrarbarn kan lätt bli "föräldrar till sina föräldrar". Risken för familjekonflikter kan öka ytterligare om genuskonflikter samverkar med generationskonflikter. Risken för konflikter mellan fäder och döttrar kan med andra ord vara stor inom många familjer med utländsk härkomst. Faderns ställning försämras i den nya situationen kan dock tänkas föra fram den kulturella traditionen i ursprungslandet som ett argument för sin sak och därmed blir konflikten ännu mer akut (Darvishpour, 2004, 2010).

Det skall dock sägas att detta kan se ut på en rad olika sätt. Barn till invandrade föräldrar kan på många sätt vara starkt uppmuntrade att lyckas i det nya samhället och uppleva en press på sig att ta igen föräldrarnas statusförlust och göra en generations klassresa

(Darvishpour 2004). Det ska nedan även diskuteras hur vissa unga med utländsk härkomst kan utveckla en opposition mot ”jämslälldhet” som del i sitt sätt att hantera problem med diskriminering.

Samtidigt pågår det hela tiden å ena sidan en ständlg makt- och kulturkonflikt och å andra sidan ett kompromissande i relationen mellan mannen, kvinnan och barnen. Det konfliktmönster som finns bland invandrarfamiljer är delvis en intensifierad bild av vad som under lång tid har existerat även bland svenskfödda familjer.

9. Tre former av familjemönster och maskuliniteter efter migration

Förändring av maskulinitet efter migrationen är inte ensidig. Min undersökning (Darvishpour, 2004) urskiljer tre former av attityder till maskulinitet och tre mönster bland iranska familjer, vilka även kan gälla andra invandrade familjer. Denna form av uppdelning utgör en slags renodling och ger en schematisk bild och ska inte betraktas som statisk eller uteslutande.

1. Det första är den *stabla patriarkala familjen* där det finns stor skillnad mellan makarnas resurser till mannens fördel. Därför förekommer sällan öppna konflikter. De traditionella familjerna kan oftast placeras i detta första familjemönster. Ett annat exempel på detta är just relationen i en del familjer som bildades genom importäktenskap där männen oftast hämtar sina fruar från hemlandet. I sådana fall har männen hunnit etablera sig betydligt mer i Sverige och kvinnor som kommer via importäktenskap är mycket beroende av männen.

Många män som kommer från traditionell miljö eller har upplevt skilsmässa i Sverige tenderar till nostalgisk maskulinitet, tenderar till att bilda familjer via importäktenskap från hemlandet. De tenderar att öka sin kontroll över sin kvinnliga partner efter invandringen och blir till och med mer traditionella och konservativa. Att en del av dessa män blev mer konservativa i sin syn på familjerelationer efter invandringen och försökte kontrollera sina fruar kan förklaras med deras svagare ställning i familjen. Innan var de mer säkra på sin relation, eftersom de hade en starkare position i familjen och i samhället. Männens rädsla för att de kan förlora sina partners leder i många fall till en större strävan efter kontroll i äktenskapet. Många män anser att kvinnor inte är tillräcklig ”mogna” för en friare sexuell attityd, därför blir det fel

när de försöker ”hära” de svenska kvinnorna (Darvishpour, 2004, 2008).

2. Det andra mönstret är *den instabila patriarkala relationen*. Där har kvinnors maktresurser ökat inom familjen efter invandringen. Många av de patriarkala värderingar som mannen står för, exempelvis synen på barnuppfostran, ifrågasätts och omvärderas. Att många iranska män förlorat sitt tidigare privilegium i familjen och samhället innebär för dem en maktförlust.

Ändå försöker många män att vara delaktiga och gradvis anpassa sig med nya villkoren, men kvinnornas frigörelsetakt är i många fall snabbare än männens anpassningsfråga efter invandring, därför fortsätter instabiliteten inom förhållandet och familjen kan vara konfliktfylld. Dock, många män försöker i vardagslivet förhandla med kvinnor i familjen och vissa förändringar sker.

Men dessa förändringar varierar mellan olika familjer i Sverige och i vissa fall kan förhållandet till och med vara omvänt. Min undersökning (Darvishpour 2004) tyder på att iranska män med högre socioekonomisk position i samhället ibland har en mer positiv inställning till jämställdhet jämfört med sina hustrur, som hade haft betydligt lägre utbildning och status både i hemlandet och i Sverige. Medan männen i vissa familjer kunde anpassa sig till kvinnorna motsatte sig mannen i andra familjer förändringarna, vilket kunde intensifiera konflikterna och leda till skilsmässa. Sannolikheten är stor att dessa familjer upplöses, speciellt då ”utmanarens” beroende av relationen minskar. I dessa familjer är troligen sannolikheten för öppna konflikter större. Med andra ord kan sannolikheten vara stor inom det andra mönstret av familjerelationer att våld används som ett maktmedel för att ”lösa” konflikter (Darvishpour, 2004).

3. Det tredje familjemönstret är *relativt stabila och jämställda familjer*. I dessa familjer har båda parter mer eller mindre lika inflytande och makt över varandra. Anledningen till att sådana relationer kan vara relativt stabila är att båda parter, framförallt kvinnan, är tillfredsställda med relationen. Jämställda eller semi-jämställda relationer förekom i min studie (Darvishpour, 2004) oftast bland välutbildade par med god socioekonomiska förutsättningar i samhället och framförallt i de fall då kvinnan hade stort inflytande i relationen samtidigt som männen anpassade sig till de nya genusmönstren. I dessa familjer finns betydligt bättre förutsättningar för en mer demokratisk relation mellan föräldrar och ungdomar.

Ändå, den höga skilsmässofrekvensen kan påverka att många invandrade män försöker anpassa sig till de nya villkoren, och delvis verkar den ha en positiv effekt på utvecklingen av jämställda relationer inom familjer, medan den för andra kan innebära en starkare tendens till den nostalgiska maskuliniteten. Många män med utländsk härkomst upplever efter invandringen att det livslånga förhållandet inte är ett ideal som man till varje pris måste hålla fast vid, utan strävar efter en jämn maktfördelning inom familjen. Att många invandrarkvinnors maktresurser har ökat i flera avseenden (inkomst, sysselsättning, utbildning samt normativa maktresurser och juridiska rättigheter) innebär att deras krav på jämställdhet har ökat, vilket kan ha bidragit till en jämlikare relation i familjen. I dessa familjer är det vanligt att männen gör mer hushållsarbete än vad de brukade göra i hemlandet. Det vill säga att kvinnornas högre maktresurser kan påverka och kompensera de emigrerade männens traditionella syn på genus, vilket bidrar till att relationen utvecklas mot en mer jämställd relation.

Statliga utredningar (SOU 1998:6; SOU 1997:138) visar också att kvinnornas ökade maktresurser samt förändring av männens attityder har haft generellt sätt stor betydelse för jämställdheten. Exempelvis visar forskningsresultat att de män som tog avstånd från föreställningen om att de måste dominera kvinnor har mer jämställd relation inom familjer (Björnberg & Kollind, 1996). Forskning tyder dock på att det är framförallt kvinnornas ökade maktresurser snarare än männens anpassningsförmåga till nya könsroller som ligger bakom den relativa jämställdhetsutvecklingen i Sverige (Darvishpour, 2004; SOU, 1998:6; SOU 1997:138). Kvinnomaktutredningen rapport (SOU, 1998:6) visar också att hos kvinnor med högre utbildning, högre inkomst och större maktresurser förekommer mer jämställda relationer inom familjen. Resultaten tyder också på att det är vanligare med jämställd hushållsarbetsfördelning i familjer där både kvinnor och män är högre tjänsteman och båda har lika hög inkomst. Med andra ord är jämställdhet i viss mån även en klassfråga och ett ”lyxfenomen” där en god socioekonomisk förutsättning, framförallt för kvinnor, har stor betydelse för att åstadkomma jämställda relationer.

Även i min undersökning (Darvishpour, 2004) var det bland intellektuella och välutbildade par som det förekom mest jämställda attityder. Dock vill jag betona att det var en mindre andel av män som identifierade sig med feminism och som utmanade föreställningar om genusrelationer både i Sverige och i sina ursprungsländer. Många

emigrerade familjer i Sverige utvecklar en demokratisk och jämställd dimension i parrelationen och även i föräldrarnas relation till barnen. Denna dimension ersätter det tidigare patriarkala mönstret. Emellertid kan förändringar ske gradvis även bland många av de mest traditionella männen.

Den så kallade ”familjens kris” handlar i själva verket om kris i manligheten. Speciellt när mannen tappar fotfästet i samband med separation. När männen söker en ny roll som inte längre är familjens försörjare eller har förlorat sin paternalistiska funktion och gamla faderskap ifrågasätts rollen i familjen allt mer och den manliga hegemonin befinner sig i legitimitetskris.

10. Männens bemötande av kris i maskulinitet efter invandring

Variationer av maskuliniteter bland männen med utländsk härkomst kan kopplas till generella teorier om maskuliniteter. Connell (1995) urskiljer tre olika positioner inom den manliga hierarkin som relateras till *inre relationer* i genusordningen och en fjärde kategori som relateras till klass och etnicitet, nämligen: 1. Hegemonisk maskulinitet. 2. Underordnad maskulinitet. 3. Delaktig eller förhandlande maskulinitet som präglas av en närhet till den hegemoniska positionen samtidigt som den drar fördelar av kvinnors underordning. 4. Marginaliserad maskulinitet relateras till klass och ras/eticitet och kopplas till auktoriseringen av den dominerande gruppens hegemoniska maskulinitet.

Johansson (2000) betonar att Connells beskrivning av den manliga hierarkin, bör kompletteras med ytterligare två typer, nämligen: den oppositionella och den nostalgiska manligheten. Den första typen präglas av ett nära samarbete med kvinnor och en kritisk inställning till de dominerande manliga strukturerna i samhället. Den nostalgiska manligheten kännetecknas istället av en längtan tillbaka till en stark inre känsla av maskulinitet. Den sistnämnda gruppen är enligt Johansson den som är mest benägen att använda psykologiskt och fysiskt våld mot kvinnor för att behålla sin dominans inom familjen. Johansson menar att stora förändringar i dagens samhälle leder till en marginalisering av vissa män. De män som marginaliseras kan antingen förändra sin manlighet eller försöker försvara sina privilegier som man. Den

nostalgiska manligheten kan försöka ”vrida klockan tillbaka” (Johansson, 2000).

Dock avvisar andra forskare sambandet mellan våld och männens maktlöshet.

Johansson (2000) skiljer också tre varianter av ”manligheten i kris” – eller snarare bemötande av manlighetens kris. 1 Den konservativa som innebär att när kvinnor började utmana manligt inflyttande agerade männen också mot detta och var rädda att ”feminisering” av samhället skulle innebära att man skulle förlora sin manlighet. 2 Den radikala varianten handlar om en tendens till en feministisk utgångspunkt och strävar efter en ny och jämställd manlighet. Dessa män har antagit kvinnors utmaningar och börjat förändra sig med en kritisk syn på manligheten. 3 Den tysta varianten visar sig i vardagslivet där män och kvinnor förhandlar med varandra och vissa förändringar sker. Vägen från delaktighet där man lierar sig med makten till aktiv oppositionell maskulinitet går via ständiga förhandlingar (Johansson, 2000).

Min studie om maktförskjutning inom iranska familjer i Sverige (2004) tyder på att tre reaktioner som Johansson beskriver förekommer även bland de invandrade männen. Dock vill jag betona att den oppositionella versionen av maskulinitet och den positiva attityden till jämställt familjemönster är minst vanligt förekommande bland iranier i Sverige, medan den delaktiga maskuliniteten och det instabila patriarkala familjemönstret är den mest vanliga formen. Även den nostalgiska maskuliniteten var i min undersökning (Darvishpour 2004) rätt omfattande bland männen som har invandrat till Sverige.

11 Etnicitet, ungdomar och förändring av maskulinitet

Visserligen har forskning betonat att andra generationens invandrare många gånger har lättare att integreras i samhället samtidigt som viss forskning pekar på att diskriminering på olika sätt försvårar integrationsprocessen för många ungdomar i familjer med utländsk bakgrund (Darvishpour, 2006, 2008). De behärskar språket, känner till normerna och värderingarna samt har bara delvis ett annorlunda kulturellt bagage, vilket underlättar deras förutsättningar för integrationen.

Det här avsnittet betonar hur diskriminering, segregation, utanförskap, marginalisering och ekonomisk utsatthet kan motverka en utveckling av en ny manlighet och nya attityder till jämställdhet bland unga pojkar med utländsk härkomst.

Många ungdomar i familjer med utländsk bakgrund kan uppleva social exkludering och diskriminering, som kan förstärka deras etniska identifikation ytterligare och till och med skapa legitimitet för patriarkala värderingar. Diskriminering kan med andra ord förstärka patriarkala värderingar även bland unga invandrare, särskilt pojkar. Den sociala exkludering och diskriminering som många unga med utländsk bakgrund upplever kan leda till att somliga av dem väljer att ställa sig utanför både samhällets och familjens normer och bilda egna gängar. Deras subjektiva upplevelse av diskriminering kan vara hårdare än första generationen som har invandrat. Anledningen är att de har generellt högre förväntningar. (Darvishpour, 2008). Utanförskapet kan på så sätt öka och leda till ytterligare marginalisering. Samhällets stämpling och stigmatisering av unga "invandrare" kan leda till att de får en negativ bild av sig själva och/eller samhället. Många invandrarpojkar kan känna sig pressade av föräldrarnas krav, för att reproducera den traditionella maskuliniteten.

Även många unga män med utländska föräldrar som är födda eller uppväxta i Sverige upplever en lägre social status på grund av diskriminering och att de betraktas som "den andre", vilken kan påverka deras attityder till maskulinitet (Darvishpour, 2008).

Exempelvis tyder Spännars avhandling (2001) på att omgivningens uppfattning av unga män med utländsk härkomst som problem leder till bristande lojalitet och påverkar deras identitet. Det kan leda till att de tar avstånd från majoritetssamhälle som ser på dem som problem.

Hammarén (2008) beskriver, i sin doktorsavhandling om unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige, hur den sociala kontexten kan vara avgörande för hur de unga männen konstruerar maskulinitet. Han betonar att den negativa bild som media presenterar av invandrarkillar påverkar hur unga män konstruerar manligheten och att de unga männen konstruerar sin maskulinitet mot det omgivande samhällets rasism. Killarna använder främlingsfientliga och för svenska kvinnor och män nedvärderande stereotyper när de "gör" sig själva som heterosexuella och homofobiska män. Denna rasism och sexism framställs som moraliskt "godare" än majoritetssamhällets eftersom de är en *reaktion* på det förtryck de utsätts för och inte något som bottnar enbart i deras egen eller föräldrarnas kulturella särdrag (Carlbom, 2009; Harmmaren, 2008).

Vissa forskare (Carlbom, 2009) hävdar dock att en allt mer ensidig betoning på diskriminering och majoritetssamhällets bemötande kan leda till att man underskattar det kulturella bagaget som kan påverka konstruktionen av maskulinitet bland pojkar med utländsk härkomst.

Bredström (2005) beskriver dock i sin studie om rasism, kön och sexualitet hur unga mäns, med utländsk härkomst, könsidentiteter och sexualiteter konstrueras i en multietnisk kontext. Hon menar att man måste förstå dessa mäns identiteter i relation till svenska gränsdragningar mellan ”vi” och ”dom”. Alltså de traditionella attityder som finns hos många unga män med utländsk härkomst kan konstrueras mot bakgrund av den socialt marginaliserade position som formar deras livssituation (Bredström, 2005).

När det gäller utbildning visar en statlig rapport (*Integration och jämställdhet, 2013*) att utrikes födda pojkar uppvisar generellt sämre skolresultat än övriga elever. Av samtliga elever är det utrikes pojkar som har sämsta förutsättningar att klara grundskolan och gymnasiet. Även andelen med ett arbete som kräver eftergymnasial utbildning är lägre bland högutbildade utrikes födda än bland högutbildade inrikes födda. Det gäller speciellt utrikesfödda män från länder utanför EU/EFT som är cirka 44 procent. En studie om integration och diskriminering i Sverige tyder på att unga utrikesfödda pojkar är gruppen som drabbas hårdast av arbetslösheten med 37 procent (Darvishpour, 2013). En studie om underprestation av unga män i gymnasieskolan (Nyström, 2012) visar att det finns en koppling mellan deras underprestation och privilegierade maskulinitet i identitetsförhandlingar.

Johansson och Lunneblad (2012) har i sin utvärderingsrapport om män och maskulinitet i rörelse – Kris, utveckling och förändring – följt ett fyrtiotal personer i ett Arvsfondsprojekt som riktar sig till pojkar och unga män. I rapporten beskrivs unga män, inte minst de som har utländsk härkomst, som pressade under krav på att å ena sidan leva upp till traditionella föreställningar om maskulinitet och å andra sidan krav på att vara med och utveckla ett jämställt samhälle.

12. Slutord

I detta kapitel har jag försökt att beskriva variation och förändring av maskulinitet bland olika grupper av män med utländsk härkomst. Jag menar att följande faktorer kan ha påverkat förändring av maskulinitet bland männen med utländsk härkomst, nämligen drastisk maktförskjutning av könsroller, klassposition, etnisk status, upplevelse av diskriminering, ålder, sexuell läggning samt vistelsetiden.

När det gäller attitydförändringar kring reaktioner på kvinnornas ökade maktresurser skiljer Johansson (2000) mellan tre olika attityder. 1. Att bejaka förändringar. Många män uppskattar trots allt att leva med i jämlika relationer och väljer att "flyta med". 2. Ambivalens. Å ena sidan är man positiv till att kvinnor vill ha mer makt och likvärdiga arbetsuppgifter. Å andra sidan backar en del män när familjen påverkas och nya krav ställs på männen. De vacklar mellan att bejaka förändringar och att reagera negativt på att "kvinnor lämna barn och hem". Män blir reaktionära. Många mäns rörelser har det enda målet att stoppa kvinnornas strävan efter jämställdhet och att återuppta patriarkatet.

Ovan har redovisats hur dessa tre former av reaktioner, som förekommer bland etnisk svenska män, beträffande attityder till kvinnors ökade maktresurser och jämställdhetsutveckling, även förekommer bland männen med utländsk härkomst. För att utveckla attityder till jämställdhet bland män med utländsk härkomst bör man samtidigt satsa för att motverka fördomar, diskriminering och klassklyftor som är allvarliga hinder mot utvecklingen av jämställdhet. Män som är mer delaktiga i samhället och har högre utbildning upplever i mindre utsträckning utvecklingen av jämställdhet som ett hot mot sig själva. Dessa män kan ha lättare för att förstå att de långsiktigt har mycket att vinna på jämställda relationer vilka ökar möjligheter till uppkomst och utveckling av "den nya mannen".

Källförteckning litteratur

- Ahmadi Lewin, F. (2001). Identity crisis and integration. The divergent attitudes of Iranian immigrant men and women towards integration into Swedish society. *International Migration*, 39 (3).
- Akpınar, A. (1998). *Male's Honour and Female's Shame: Gender and Ethnic Identity Construction among Turkish Divorcees in the Migration Context*. Stockholm: Elanders Gotab AB.
- Al-Baldawi, R. (1998). Migration och familjestruktur. I Ahmadi, N. (red.) *Ungdom, kulturmöte, identitet*. Stockholm: Liber.
- Andersson, B. & Lundberg, M. (2000). *Våld mot invandrarkvinnor. Kvinnors berättelser och Socialtjänstens strategier*. Network for research in Criminology and Deviant Behaviour, Lunds Universitet.
- Berg, M. (1994). *Seldas andra bröllop*. Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Björnberg, U. & Kollind, A. K. (1996). *Men's Family Relations*. Almqvist & Wiksell International. Department of sociology, Göteborg University.
- Bouroncle, A. (2002). Recension. Maskulinitet, makt och immigration. Om finska invandrare i Sverige. *Nordisk alkohol & narkotikatidskrift*, 19 (3).
- Bredström, A. (2002). Maskulinitet och kampen om nationella arenor – reflektioner kring bilden av "invandrarkillar" i svensk media. I P. de los Reyes, I. Molina, & D. Mulinari (red.). *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Atlas.
- Bredström, A. (2005). *Rasism, kön och sexualitet en intervjustudie*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut.
- Brune, Y. (red) (2001). *Mörk magi i vita medier: svensk nyhetsjournalistik om invandrare, flyktingar och rasism*. Stockholm: Carlssons.
- Brune, Y. (2004). *Nyheter från gränsen. Tre studier i svensk journalistik om "invandrare", flyktingar och rasistiskt vald*. Institutionen for journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Brune, Y. (2006). Den dagliga dosen. Diskriminering i Nyheterna och Bladet. I L. Camauer & S. A. Nohrstedt (red.). *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse for den strukturella diskrimineringen*. SOU 2006:21. Stockholm: Fritzes.

- Brune, Y. (2008). Bilden av invandrare i svenska nyhetsmedier. I M. Darvishpour & C. Westin (red.). *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Carbin, M. (2010). *Mellan tystnad och tal: flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. Serie: Stockholm studies in politics.
- Carbin, M. (2010 a). Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt. NCK-rapport 2010:1. Uppsala.
- Carlbom, A. (2009). Recension: Nils Hammarén (2008) Förorten i huvudet. Unga män om kön och sexualitet i det nya Sverige. *Sociologisk forskning*, nr 2, 2009.
- Catomeris, C. (1998). *I fädrens spår: en intervjubok om invandring och faderskap*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Connell, R.W. (1995). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Dahlstedt, M. (2001). Demokratins enfald: Makt och vanmakt i det mångetniska samhället, Partnerskap för multietnisk integration, Norrköping.
- Darvishpour, M. (1997). Invandrarkvinnor utmanar männens roll. I G. Ahrne & I. Persson (red.). *Familj, makt och jämställdhet*. SOU 1997:138. Stockholm: Fritzes.
- Darvishpour, M. (1999). Intensified gender conflicts within Iranian families in Sweden. *Nordic Journal of Women's Studies*, nr 1.
- Darvishpour, M. (2002). Immigrant Women Challenge the Role of Men: How the Changing Power Relationship within Iranian Families in Sweden Intensifies Family Conflicts After immigration. *Journal of Comparative Family Studies*, 2002, 18 (2).
- Darvishpour, M. (2004). *Invandrarkvinnor som bryter mönstret. Hur maktförskjutningen inom iranska familjer i Sverige påverkar relationen*. Malmö: Liber.
- Darvishpour, M. (2006). "Invandrarflickor" som fyrdubbelt förtryckta?: en intersektionell analys av generationskonflikter bland "invandrarfamiljer" i Sverige. I: U. Hedetoft & B. Petersson & L. Sturfelt (red.). *Bortom stereotyperna?: Invandrare och integration i Danmark och Sverige*. Utgiven i samarbete med Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet. Stockholm: Makadam förlag.

- Darvishpour, M. (2008). Köns- och generationskonflikter inom Invandrade familjer: utifrån ett intersektionellt perspektiv. I: M. Darvishpour & C. Westin (red.). *Migration och etnicitet: perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Darvishpour, M. (2010). Mannens maktförlust vid migrationen – en del. I ”hedersförtryck” och konflikter inom invandrade Familjer. I: M. Hansson (red.). *Perspektiv på manlighet och heder*. Stockholm: Gothia Förlag AB.
- Darvishpour, M. (2011). Förtryck mot ”invandrade familjer” eller omsorg över barn? En forskningscirkelstudie om hedersproblematik. I P. Lahdenperä (Red.). *Forskningscirkel – arena för verksamhetsutveckling i mångfald*. Studies in Social Sciences, Forskningsrapport 2011:1. Mälardalens högskola.
- Darvishpour, M. (2013). Welfare State "stepchild" An intersectional and structural perspective on ethnic relations and discrimination in Sweden. I E. Brunnberg & E. Cederström (Red.). *New Tools in Welfare research*. Århus: NSU Press.
- Darvishpour, M. & Lahdenperä, P. & Lorentz, H. (2010). *Hedersrelaterad problematik i skolan – en kunskaps- och forskningsöversikt*. SOU 2010:84. Stockholm: Fritzes.
- de los Reyes, P. & Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2002). *Maktens (o)lika förklädnader – Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005). *Intesektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber AB.
- Donaldson, M., Hibbins, R., Howson, R. & Pease, B. (ed) (2009). *Migrant Men: Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience*, New York: Routledge.
- Ekenstam, C (2007). Klämda män: föreställningar om manlighet & omanlighet i det samtida Norden. I Ø. G. Holter (red). *Män i rörelse. Jämställdhet, förändring och social innovation i Norden*. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Eldén, Å. (2003). *Heder på liv och död: Våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*, Sociologiska intuitionen, Uppsala universitet.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av fädens våld*. Stehag: Förlaget AB Gondolin.
- Eyrumlu, R. (1998). *Iranska familjer i Sverige*. Angered: Invan-lit.

- Farahani, F. (2007). *Diasporic narratives of sexuality: identity formation among Iranian-Swedish women*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Farahani, F. (2012). *Diasporic Masculinities, Reflections on gendered, raced and classed displacements*. *Nordic Journal of Migration Research*. N 2(2).
- Farahani, F. (2013). Racializing Masculinities in Different Diasporic spaces. I J. Hearn & M. Blagojevic & K. Harrison (ed.). *Rethinking transnational men, Beyond, Between and Within Nations*. New York & London: Routledge.
- Gerholm, L. (2002). Att övervinna frestelser: Om maskulinitet och sexualitet bland muslimer i dagens Sverige. I L. Gerholm (red.). *Lust, lidelse och längtan: kulturella perspektiv på sexualitet*, Stockholm: Natur och kultur.
- Gilroy, P. (1993). *Black Atlantic: modernity and double consciousness*. London: Verso.
- Gottzén, L. (2012). Att (inte) bli en kvinnomisshandlare. I L. Gottzén & R. Jonsson (red.). *Andra män. Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerups.
- Gottzén, L. & Jonsson, R. (2012). *Andra män: Maskulinitet, normskapande och jämställdhet*. Malmö: Gleerups.
- Grip, L. (2002). *Mediernas syn på De Andra: en medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime*. Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap.
- Haansbaek, T. (2002). *Som en kamel med två pucklar. Om homosexuella invandrare i Sverige*. Statens folkhälsoinstitut, rapport 2002:4. www.fhi.se/upload/PDF/2004/rapporter/somen.pdf
- Hagström, C. (1999). *Man blir pappa: föräldraskap och maskulinitet i förändring*. Lund: Nordic Academic Press.
- Hammarén, N. (2008). *Förorten i huvudet: Unga män, om kön och sexualitet i det nya Sverige*, Stockholm: Atlas.
- Hansson, M. (red.) (2010). *Perspektiv på manlighet och heder*. Stockholm: Gothia Förlag AB.

- Hearn, J. (2000). The Hegemony of Men: On Construction of Counterhegemony in Critical Studies on Men. I: Per Folkesson, Marie Nordberg & Goldina Smirthwaite (red.) *Hegemoni och Mansforskning. Rapport från Nordiska Mansforskningsworkshopen i Karlstad 19-21/3 1999*. Jämställdhetscentrum, Karlstad universitet.
- Hearn, J. & Pringle, K. (2006). *European Perspectives on Men and Masculinities*. Palgarve Macmillan.
- Hearn, J., Blagojevic, M. & Harrison, K. (ed.) (2013). *Rethinking transnational men, Beyond, Between and Within Nations*. New York & London: Routledge.
- Herz, M. (red.) (2012). *Kritiskt socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Hellgren, Z. & Hobson, B. (2008). Cultural dialogues in the good society. The case of honour killings in Sweden. *Ethnicities*, 8 (3).
- Holmgren, L (2011). *Ingen Mans Land. Om män som feminister, intervjuframträdanden och passerandets politik*. Uppsala Universitet. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Integration och jämställdhet. PROP 2013/14:1 Regeringskansliet.*
- Jalmert, L. (1984). *Den svenske mannen*. Stockholm: Tiden.
- Jalmert, L. (1992). *Hur mår man? Rapport från ett seminarium om mäns hälsa, Stockholm*. Idégruppen för mansrollsfrågor, Kulturdepartementet.
- Johansson, T. (2000). *Det första könet? Mansforskning som reflexiv praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, T. & Klinth, R. (2007). De nya fäderna. Om pappaledighet, jämställdhet och nya maskulina positioner. *Tidskrift för genusvetenskap*, nr 1–2.
- Johansson, T & Kuosmanen, J (red.) (2003). *Manlighetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män*. Malmö: Liber.
- Johansson, T. & Lunneblad, J. (2012). *Män och maskulin kris, utveckling och förändring*. Institution för pedagogik, kommunikation och lärande. Göteborg universitet.
- Järvklo, Niclas (2011). Nya män och statlig maskulinitetspolitik. I: L. Lennerhed & A. Burman (red.). *Sekelslut. 1980- och 1990-talens idéhistoria*. Stockholm: Atlas.
- Khosravi, S. (2009). Displaced masculinity: gender and ethnicity among Iranian men in Sweden. *Iranian Studies*. 49 (4).

- Kuosmanen, J. (2001). *Finnkampen – En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*. Hedemora: Gidlunds.
- Lange, A. & Westin, C. (1996) *Människor från fyra länder i Sverige 1993*. Stockholm: CEIFO.
- Lundgren E. & Heimer, G. & Westerstrand, J. & Kalliokoski, A.N. (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige - en omfångsundersökning*. Stockholm: Fritzes.
- Lykke, N. (2009). *Genusforskning- en guide till feministisk teori metodologi och skrift*. Stockholm:Liber.
- Mahdi, Ali Akbar (1999) ”Trading places: Changes in Gender Roles within the Iranian Immigrant Family”, *Criticue*, nr 15.
- Magnusson, T. (2007). *Invandrarmannen i det jämställda Sverige - En studie av mansgrupper i Helsingborg*. IMER, Malmö högskola.
- Mosse L. G. (1998). *The Image of Man – The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press.
- Mohanty, C. (1988). Under Western Eyes. *Feminist Review*, nr 30.
- Mulinari, D. (2009). Den andra" familjen: genus, nation och migration. I J. Fink, Å. Lundqvist (red). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber.
- Månsson, S.A. (1984). *Kärlek och kulturkonflikt*. Stockholm: Prisma.
- Nyström, A.S. (2012). *Att synas och lära utan att synas lära En studie om underprestation och privilegierade unga mäns identitetsförhandlingar i gymnasieskolan*. Uppsala Universitet: ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS. *Studia Sociologica Upsaliensia*, nr 59.
- Pringle, K. (2012). Fädrande, mansforskning och sexualiserat våld i det ”jämställda” Sverige. I Gottzen, I. och R. Jonsson (eds). *Andra män. Maskuliniteter och normskapande i det ”jämställda Sverige”*. Malmö: Gleerups.
- Reimers, E. (2005) “En av vår tids martyrer” – Fadime Sahindal som mediehändelse. I: P. de los Reyes & L. Martinsson (red) *Olikhetens paradigm*. Lund: Studentlitteratur.
- Ring, J & Morgentau, S (2003). *Intolerans - Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga*. Stockholm: BRÅ. (Elektronisk) Tillgänglig som pdf: http://intolerans.levandehistoria.se/article/article_docs/rapport.pdf (2009-05-15).

- Schlytter, A. (2004). *Rätten att själva få välja- arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Schlytter, A., Högdin, S., Ghadimi, M., Backlund, Å. & Rexvid, D. (2009). *Oskuld och heder. En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms Universitet.
- Sjögren, A. (2006). *Här går gränsen: om integritet och kulturella mönster i Sverige och Medelhavsområdet*. 2. uppl. Mångkulturellt centrum. Stockholm: Dialogos.
- SOU 2005:56. *Det blågula glashuset. Betänkande från utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:66. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål: slutbetänkande av Jämställdhetspolitiska utredningen*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:73. *Den segregerande integrationen - Om social sammanhållning och dess hinder*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1997:138. *Familj, makt och jämställdhet*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1998:6. *Ty makten är din Betänkande från Kvinnomaktutredningen*. Stockholm: Fritzes.
- Soydan, H. (1989). Har krisbegreppet blivit en jargong? *Nordiskt socialt arbete*, nr 4. Nordiska socionomförbundets arbetskommitté, Universitetsförlaget.
- Spännar, C. (2001). *Med främmande bagage: tankar och erfarenheter hos unga människor med ursprung i en annan kultur eller Det postmoderna främlingskapet*. sociologiska intuitionen, Lund universitet.
- Westin, C. (2003). Young people of migrant origin in Sweden. In *IMR*, nr 4.
- Wetterberg, T. (2002). *Vill man ha jämställdhet? slutrapport för projekt män och jämställdhet*. Stockholm: Fritzes.
- Wikan, U. (2004). *En fråga om heder*. Stockholm: Ordfront.
- Wikström, H. (2009). *Etnicitet*. Malmö: Liber.

- Wikström, H. (2011). Den problematiska invandrarfamiljen. En postkolonial analys av kunskapsbildning kring hedersrelaterat våld som styrning av familjer i Sverige. I: M. Eriksson, M. Bergman & R. Klint (red.). *Föräldraskapets politik*. Stockholm: Dialogos förlag.
- Wikström, Hanna (2012). Familj och postkoloniala reflektioner. I: M. Bäck-Wiklund & Thomas Johansson (Red). *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Wikström, H. (2012 a). Familj, heder och svenskhet. I: M. Herz (red.). *Kritiskt socialt arbete*. Malmö: Liber.
- Ålund, A. (1997). *Multikultiungdom: kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.